

Univerza v Mariboru
Pedagoška fakulteta
Razredni pouk

PTUJ

Seminar pri predmetu Zgodovina,
študijsko leto 2012/2013

Mentor: doc.dr. D. P.

Študentka: B. S.

Maribor, november 2012

KAZALO

1 UVOD.....	1
2 LEGA MESTA.....	2
3 ZGODOVINSKI RAZVOJ MESTA PTUJ.....	2
3.1 ZAČETKI RAZVOJA MESTA.....	3
3.2 RIMSKI PTUJ.....	4
3.3 NADALJNI RAZVOJ.....	6
3.4 3. STOLETJE.....	7
3.5 SREDNJEVEŠKI PTUJ.....	8
3.6 16., 17., 18. IN 19. STOLETJE.....	9
4 SPOMENIKI IN ZNAMENITOSTI MESTA.....	10
4.1 GRAD.....	10
4.2 MITREJ.....	12
4.3 ORFEJEV SPOMENIK.....	13
4.4 MESTNI TRG.....	13
4.5 DOMINIKANSKI IN MINORITSKI SAMOSTAN.....	14
5 LITERATURA.....	15

1 UVOD

Kdo ne pozna najstarejšega mesta v Sloveniji, mesta Ptuj? O tem mestu, ki je staro že ogromno stoletij in ima korenina daleč nazaj v zgodovino, vam bom v tej seminarski skušala čim bolj predstaviti.

Mesto Ptuj ima zelo bogato in pisano zgodovino, ki je preživelo mnogo bojev, vojn, vpadov, bitk in se do danes zelo dobro obdržalo kot starodavno mesto. S sprehodom po mestu najdemo veliko znamenitosti, tudi sama podoba mesta odraža življenje, kot so ga nekoč živeli. Prepletajo se mnoge kulture, različne arhitekturne znamenitosti, ki so dandanes naše pravo bogastvo. Samo mesto je zasnovano tako, da se lahko poistovetimo s tedanjim časom in zadihamo takratni tok življenja, ki se kaže skozi ustvarjalnosti, ki so jih naredili takrat še živeči ljudje z golimi rokami in bistrimi glavami.

2 LEGA MESTA

Ptuj je nastal ob Dravi na strateško pomembnem križišču poti iz Sredozemlja v Podonavje. Svoj prvi razcvet je doživelo mesto že v antični Petovioni, o čemer pričajo številne arheološke najdbe.

Sedaj tako občudovana urbana podoba mesta pa je nastala v srednjem veku, ko je Ptuj dosegel svoj drugi vzpon. Grad, dominikanski in minoritski samostan, proštjska cerkev so samo najpomembnejše stavbe, ki pričajo o duhovno in materialno bogatem bivanju prednikov na tem območju. Dediščina preteklih stoletij bo ob ogledu Ptuja, najstarejšega mesta na slovenskem Štajerskem, očarala še tako zahtevnega obiskovalca. ¹

Za nastanek in še bolj za razvoj in pomen naselja v Ptujju je bila predvsem odločilna lega kraja, ki je bila zelo ugodna za prometno vozlišče in vojaško oporišče. Zdaj je mesto zaradi spremenjenih političnih in gospodarskih razmer sicer odmaknjeno od glavnih prometnih žil, v preteklosti pa ni bilo tako. Že v prazgodovini so se stekale na Dravsko polje in se tu križale poti dveh glavnih smereh, jug-sever in vzhod –zahod. Domnevajo, da je tekla vsaj blizu Ptuja ena veja velike trgovske poti zadnjega tisočletja pr.n. št., tako imenovana jantarjeva pot. Po njej naj bi prinašali od Baltiškega in Severnega morja jantar v predelavo v velika gospodarska in kulturna središča starejše železne dobe po današnji Liki, Bosni, osrednji Sloveniji in delni severni Italiji. ²

3 ZGODOVINSKI RAZVOJ MESTA PTUJ

Gotovo že tri tisoč let je stara človeška naselbina v današnjem Ptujju in v njegovi okolici. Spomeniki o življenju so na Ptujju ohranjeni v strnjeni vrsti nekako od konca bronaste dobe do danes. Prav ta okoliščina daje krajevni zgodovini poseben pečat in privlačnost. Ptujski spomeniki so pa tudi kakor v redkokaterem mestu, iz kateregakoli pogleda sami po sebi zelo dragoceni. Zato je mesto vredno obiska. Ptuj je namreč kot celota edinstven kulturni spomenik, saj je izredno dobro obdržal staro podobo prav do današnjih dni. V nekaterih stavbah lahko zasledimo vso zgodovino mesta in njegov razvoj. Nekatero stavbo segajo s svojim gradbenimi začetki domala celo tisočletje nazaj. ³

1 Marjeta Ciglencečki, Brane Lamut, idr., Ptuj – vodnik po mestu, Maribor, 2003, str. 7

2 Iva in Jože Curk, Ptuj, Ljubljana, 1970, str. 6

3 Iva in Jože Curk, Ptuj, Ljubljana, 1970, str. 5

Arheološki predmeti, najdeni na območju Ptuja, nam dokazujejo, da so živeli tukaj ljudje že sredi prve polovice drugega tisočletja pred našim štetjem. Dokazana naselbina je bila na Gradu na prelomu drugega in prvega tisočletja in je dosegla visoko stopnjo razvoja. Vendar je zelo hitro propadla, verjetno zaradi večjih premikov plemen. Po prihodu Keltoz z Zahoda je bilo to območje ponovno močno naseljeno, vendar so bili elementi keltske naselbine uničeni z poznejšo gradnjo rimskega Poetovia, ki je zavzemal veliko več prostora.⁴

3.1 ZAČETKI RAZVOJA MESTA

Naravne danosti so povzročile, da je ob rečnem prehodu jantarske poti zrasla prometno, strateško in gospodarsko pomembna naselbina, ki je odigrala pomembno zgodovinsko vlogo tako na področju politike in uprave kot umetnosti in kulture. Sedaj nam le arheološke najdbe dokazujejo, da sta bila grajski grič in ravnica vzhodno od njega večkrat naseljena in sicer od srednjih obdobj mlajše kamene dobe. V pozni bronasti dobi, v času značilnih žarnih grobišč, je bil na grajskem griču že prostor tudi za najpomembnejše obrambe in verske naloge naselja. Najdbe iz časa ob koncu železne dobe in v rimski čas ohranjena osebna imena dokazujejo, da je na širšem mestnem območju živel keltski rod.⁵

Na tem prostoru so se v pozni železni dobi naselili Kelti, sooblikovalci kasnejšega noriškega kraljestva, ki so prostor naselbine postopoma urbano organizirali. Vendar pa so v njihovo nastajajočo državno tvorbo začeli že kmalu po začetku zadnjega stoletja pred našim štetjem prenikati rimski politični in gospodarski vplivi, ki so se ob koncu stoletja spremenili v bolj ali manj mirno izpeljano zasedbo. Rimljani so nasproti staroselske naselbine na južnem bregu reke postavili vojaško taborišče, ki so mu namenili izhodiščno vlogo pri osvajanju zahodne Panonije. Zaradi teh dogodkov in sprememb, ki so jih spremljale, je stara naselbina ob rastočem trgovskem prometu zaživela z novo močjo.⁶

---

4 Andrej Brencce, Marjeta Ciglencečki, idr., Ptuj z okolico, 1988

5 Ptuj zakladnica tisočletij, Ptuj info., Zgodovina mesta Ptuj <http://www.ptuj.info/index.php/sl/ptuj/zgodovina-mesta.html>

6 Marjeta Ciglencečki, Brane Lamut, idr., Ptuj – vodnik po mestu, Maribor, 2003, str. 9

3.2 RIMSKI PTUJ

Rimljani so tukaj, na južnem bregu Drave, nasproti staroselske naselbine postavili svoje vojaško taborišče, ki mu je verjetno pripadla vloga branika armadi potrebnih dobav železa pri osvajanju Panonije in v času bojev ob uporabi tamkajšnjih plemen. Ugodna prometna lega in zadostno kmetijsko zaledje sta tudi pozneje vplivala na krepitev gospodarskega in upravnega pomena mesta.⁷

Torej rimske vojaške strokovnjake je pritegnila med prodiranjem proti vzhodu in proti Donavi strateško ugodna lega Ptuj; stare prazgodovinske poti so kaj naglo zamenjali za nove, dobro grajene ceste. Ta ugoden prehodni prostor današnjega Ptuja je soodločil razvoj naselja. Ob prehodu čez Dravo, kjer so prvotno postavili v naglici najbrž lesen most, so zgradili tudi utrjen ostrog, zimovališče za eno od legij, ki je imela nalogo čuvati na novo osvojeno pokrajino. Tabori, zimovališča so bili nekoliko podolžni štirikotniki, utrjeni z nasipom in tudi zidanim obzidjem. Velikost je bila natančno določena, prav tako sistem pravokotno se križajočih cest, speljanih v vedno enakih razdaljah. Določeno je bilo tudi število vrat, način utrdbe ob vratih itd. po navadi so bile vojašnice za moštvo, skladišča za orožje in hrano, v sredi na križišču glavnih cest pa uradi poveljstva, bivališča častnikov in svetišča.⁸

V mestu, zgrajenem v vojaške namene, so v glavnem prebivali priseljenci, vendar je zrasla včasih le malo ločena od njihove naselbine naselbina domačinov. Ti so se sprva počasi, pozneje pa vedno hitreje vključevali v gospodarsko, nato pa še družbeno in politično življenje nove naselbine in rimske države. Kakor že omenjeno, vemo po drobcih predmetov vsakdanje rabe, da je bila domorodna predrimska naselbina tudi na Gradu, več pa o njeni razprostranjenosti in obsegu ne vemo. Ta naselbina je dala kraju ime, ki ga v poslovenjeni obliki nosi še danes. Ime Poetovio je najbrž ilirskega izvora in tudi ime vasi Hajdina naj bi bilo še dediščina predrimskega prebivalstva, kajti na podlagi najdb sklepamo predrimsko naselje.⁹

---

7 Marjeta Ciglencečki, Brane Lamut, idr., Ptuj – vodnik po mestu, Maribor, 2003, str. 9

8 Iva in Jože Curk, Ptuj, Ljubljana, 1970, str. 14

9 Iva in Jože Curk, Ptuj, Ljubljana, 1970, str. 16

Poetovijsko mesto ni živelo ločeno od okolice. Povezano je bilo z njo, ker mu je dajala živež. Vsa okolica je bila že v predrimskem času poseljena, prav posebno v legah, ki so bile ugodne za poljedelstvo in živinorejo. V rimskem času so se te naselbine razvijale dalje, zrasle pa so tudi nove, posebno ob poteh in na lahko dostopnih krajih. Tam in povsod v upravnem območju Poetovia so se pogosto ustanovila razmeroma večja gospodarstva, ki so zalagala s poljskimi pridelki bližnji mestni trg in tudi vojsko daleč ven na njenih pohodih. V precejšnji meri so bila takšna posestva tudi v rokah italških priseljencev, tudi vojaških družin. Nasprotje med domačimi in italškimi priseljenci je moralo biti na deželi vsaj v začetku ostrejše kot v mestu. Tam so močneje občutili izpodrivanje zemlje. Zaradi tega se je ob panonskem uporu verjetno pridružil del prebivalstva v okolici Ptuja upornikom.¹⁰

---

10 Iva in Jože Curk, Ptuj, Ljubljana, 1970, str. 21

3.3 NADALJJNI RAZVOJ

Rimski pisci večkrat omenjajo Ptuj v zvezi s pomembnimi dogodki, segajočimi od izvolitve Vespazijana za cesarja leta 69 pa do omembe političnega delovanja deda poslednjega zahodnorimskega cesarja Romula, odstavljenega leta 467. S temi zapisi se je začelo zgodovinsko obdobje Ptuj, ki je okoli leta 103 postal samoupravna enota **COLONIA ULPIA TRAIANA POETOVIO**, ki je dosegla svoj največji obseg v 2. in 3. stoletju ter bila leta 450 požgana od Hunov. Vendar je mesto to katastrofo preživelo ter vsaj občasno ohranjalo utrjeni prehod čez Dravo vse do okoli leta 570, ko so ga zasedli Avari in zadnji priseljenci Slovani, ki so skupaj z njegovo naselbinsko tradicijo prevzeli tudi njegovo ime. Njihova poselitev je bila tako intenzivna, da se Ptuj še danes ponaša z najpomembnejšim zgodnjesrednjeveškim najdiščem na Slovenskem, katerega gradivo obsega časovno obdobje med 8. in 11. stoletjem.

¹¹

Velika preseljevanja ljudstva so začela v 2. polovici 3. stoletja pritiskati na rimski imperij, ki se zaradi razvoja ni mogel vojaško uspešno upirati. Tako je začel Ptuj, ki je bil že v 2. stoletju sedež škofije ter gospodarski in kulturni center tega dela Panonije, počasi izgubljati zaledje proti severu in vzhodu in je bil med prodiranjem Vzhodnih Gotov proti Italiji leta 378 porušen.

Preživeli prebivalci so se utrdili na grajskem griču in na Panorami. To skromno naselje je živeli pod stalnimi pritiski germanskih plemen in Hunov tja do leta 568, ko so se **začeli tudi sem naseljevati Slovenci**.¹²

V 2. stoletju so se v mestu mudili tudi večkrat cesarji na poti v province in iz njih. Bili so gostje v najuglednejših in najuporabnejših mestnih hišah; odstopili so jih začasno mestni veljaki.¹³

---

¹¹ Ptuj zakladnica tisočletij, Ptuj info., Zgodovina mesta Ptuj <http://www.ptuj.info/index.php/sl/ptuj/zgodovina-mesta.html>

¹² Andrej Brence, Marjeta Ciglencečki, idr., Ptuj z okolico, 1988

¹³ Iva in Jože Curk, Ptuj, Ljubljana, 1970, str. 30

3.4 3. STOLETJE

V Poetoviu je v prvih desetletjih 3. stoletja prenehala delovati ilirska carina. Mesto je s tem precej izgubilo na pomenu kot upravno središče za večje ozemlje. Ostalo je krajevno središče. Pridobilo pa je zopet na pomenu kot vojaško oporišče. Skozenj so šli večkrat vojaški oddelki te ali one stranke. Cesarji in njih višji funkcionarji so se s spremstvom večkrat mudili po opravkih v Poetoviu in so tako spet nekoliko razgibali življenje mesta in prebivalcev. Vkljub naraščajočemu številu kriz se je Poetovio večal, gospodarski razvoj je šele s časom zastal.

Obseg mesta in grobišč je imel v začetku stoletja še vedno svojo največjo velikost. Nekateri objekti so morda dobili novo funkcijo, tako so najbrž velika skladišča ilirske carine, ko je prenehala delovati, uporabljali za potrebe vojske in mesta. Zgrajene so bile tudi nekatere nove stavbe.

V 3. stoletju so dokončno zazidali mestni del področja današnjega Zg. Brega. Tam je stala velika vila, udobna stanovanjska stavba.

Občutne gospodarske in politične krize vsepovsod so proti koncu 3. stoletja pripomogle, da je tudi Poetovio občutil, kako je država na robu propada. Moč mesta je v neprestanih nevarnostih in težavah močno oslabela. Posebno prizadeto je bilo podeželje, ki je bilo večkrat še žrtev roparskih napadov sovražnih plemen.¹⁴

Nekateri mestni deli Poetovia kažejo v sliki mesta (zgoraj) spremembe, ki so nastale v Dioklecijanovem času, na arheoloških sledovih drugih delov pa tega ni opaziti. Gospodarsko je bilo mesto še vedno središče poljedelskega področja, kakor že prej.¹⁵

---

14 Iva in Jože Curk, Ptuj, Ljubljana, 1970, str. 33

15 Iva in Jože Curk, Ptuj, Ljubljana, 1970, str. 36

3.5 SREDNJEVEŠKI PTUJ

Po smrti kneza Koclja l. 874 je prišel Ptuj z okolico v last nemških vladarjev, ki so to področje načrtno dajali v fevd in s tem utrjevali mejno ozemlje. Ptuj z okolico so dobili v fevd salzburški nadškofje in mesto se je začelo zelo hitro razvijati. Konec 9. Stoletja je imelo mesto že sodstvo, carino, poleg gornjega pa tudi spodnje mesto, pobiralo je mitnino. Mesto je imelo klasično srednjeveško obliko, katerega glavna os je tvorila današnja Prešernova ulica, ki je vodila od še vedno prehodnega rimskega mostu nad dominikanskim samostanom, ki je bil zgrajen leta 1226, proti vzhodu in se zaključila s tržnico ob mestni cerkvi. Nad mostom je začela iz starega skromnega slovanskega gradišča nastajati značilna srednjeveška utrdba, ki se je pozneje razvila v obrambno jedro mesta.¹⁶

Zahodna polovica mesta je starejša od vzhodne. Šele od 12. stoletja naprej je bil nižji vzhodni del Ptujja primeren za naselitev. Drava je v preteklosti večkrat spreminjala svoj tok in vzhodni predel mesta je rečna naplavina. Do 12. stoletja se je mesto na vzhodu zaključevalo z mestno cerkvijo, kasneje pa se je razpotegnilo do rečnega nabrežja, v bližini katerega je bil v 2. polovici 13. stoletja zgrajen minoritski samostan.

Vzdolž osrednje Prešernove ulice se nizajo najlepše meščanske hiše. Od tod so ožje ulice pravokotno spuščajo navzdol proti Dravi in oblikujejo v dokaj pravilne pravokotnike sestavljene skupine hiš. Po pobočju grajskega griča se vzpenja nekaj ozkih in vijugastih ulic.¹⁷

Prebivalstvo se je v srednjem veku delilo na tri sloje. Plemstvo in duhovščina sta imela dohodke predvsem od zemljiške posesti, meščanstvo pa se je ukvarjalo z obrtjo in trgovino. Meščanstvo si je s svojo dejavnostjo ustvarjalo velike dohodke, zato je mesto hitro obogatelo in začelo predstavljati center obrti in trgovsko vozlišče. Razcvet Ptujja je trajalo do srede 15. stoletja, ko so mesto zasedli Ogrji in ko je prišlo do turških vpadov. Zelo se je zmanjšala trgovina z Ogrsko in jugovzhodnimi deželami, stalna turška nevarnost pa je zmanjšala ugodne gospodarske povezave tudi s predalpskimi deželami.¹⁸

---

16 Andrej Bremce, Marjeta Ciglencečki, idr., Ptuj z okolico, 1988

17 Marjeta Ciglencečki, Brane Lamut, idr., Ptuj – vodnik po mestu, Maribor, 2003, str. 14

18 Andrej Bremce, Marjeta Ciglencečki, idr., Ptuj z okolico, 1988

3.6 16., 17., 18. IN 19. STOLETJE

Kljub gospodarskemu zastoju je postal Ptuj v **16. stoletju** pomembna postojanka v vrsti utrd, ki so branile dostop Turkom v notranjeavstrijske dežele. Tako je postalo mesto neposredna last vladarjev. Zgrajeno je bilo mogočno grajsko obzidje, velik obrambni stolp ob Dravi, dve bastiji v vzhodnem delu mestnega obzidja in novo skladišče za vojno opremo in orožje. Turki mesta niso nikoli zavzeli, močno pa je trpelo nezavarovano okoliško prebivalstvo.

V **17. stoletju**, ko so Turki zasedli večji del Ogrske in ogrozili sam Dunaj, je Ptuj gospodarsko popolnoma propadel. Obrt se je zmanjšala na zadovoljevanje najnujnejših potreb v mestu, trgovina pa se je omejila na kratke razdalje.

Z razvojem kapitalizma v 19. Stoletju je nastopilo tudi obdobje slovanskega narodnega prebujanja, z njim pa tudi zahteva po nacionalni in gospodarski samostojnosti.

Zaradi okoliškega slovenskega prebivalstva so kasneje Nemci Ptuj razglasili za "nemško trdnjavo sredi slovanskega morja".¹⁹

Na zunaj popolnoma nemški, saj so bile šole nemške, uradovali so samo nemško, je Ptuj ob razpadu avstro-ogrske monarhije 1918 doživel velike spremembe. Mnogo nemških oziroma nemško čutečih prebivalcev se je odselilo, vendar se je nemško življenje še ohranilo nekaj let. Čez čas se je nemško življenje poslovalo **in Ptuj je postal tudi v gospodarskem pogledu slovensko mesto.**²⁰

Sicer pa se je urbanistična zasnova srednjeveškega Ptuja dokaj neokrnjena ohranila skozi stoletja. Graditelji so se v preteklosti znali prilagajati zemljišču, na katerem so zidali, spoštovali pa so tudi dosežke svojih prednikov. Tudi dosti bolj nasilno 20. stoletje skorajda ni posegalo v staro mestno jedro.

Ko je na Ptuj začela naraščati potreba po novih stanovanjih, pa je bila zavest o urbanističnih vrednotah starega mesta tudi že tako močna, da so se nova naselja razrasla onstran grajskega griča in ne posegajo v značilno ptujsko veduto.²¹

---

19 Andrej Brence, Marjeta Ciglencečki, idr., Ptuj z okolico, 1988

20 Marjeta Ciglencečki, Brane Lamut, idr., Ptuj – vodnik po mestu, Maribor, 2003, str. 14

21 Marjeta Ciglencečki, Brane Lamut, idr., Ptuj – vodnik po mestu, Maribor, 2003, str. 15

4 SPOMENIKI IN ZNAMENITOSTI MESTA

4.1 GRAD

Vzpetina nad mestom je zadnji obronek Slovenskih goric, ki sega skoraj do Drave. Grajski grič je pomembna strateška točka, saj je od tod mogoče nadzorovati ravnino daleč naokrog. To je bil razlog, da so se prav na tem kraju nastanili prvi prebivalci, kolikor so jih dokazala dosedanja arheološka raziskovanja.

Prve ostaline segajo v mlajšo kameno dobo (neolitik), poselitev se je nadaljevala v bakreno (eneolitik) in v začetno stoletje bronaste dobe.²²

Srednjeveška utrdba je zasnovana dvodelno. Na osrednjem koncu stoji palacij, do 17. stoletja pa je bil tu tudi eden od obrambnih stolpov. Nekoliko nižja zahodna ravnica, "turnirski prostor", je služila za predgradje. Obdaja jo obzidje, v katerega so vključeni trije stolpi.²³

Grad se nam danes kaže v podobi, kakršno so izoblikovala stoletja prezidav in dozidav. Najstarejši arhivski vir, ki pripoveduje o ptujskem gradu, je zapis kronista salzburškega nadškofa Konrada I. Po njem lahko sklepamo, da je na grajskem griču že pred 12. stoletjem stal zidan grad. Njegov ostanek je zahodni stolp na "turnirskem prostoru", ki bi ga po načinu gradnje smeli postaviti v 10., če ne morda celo v 9. stoletje.²⁴

---

22 Marjeta Ciglencéki, Brane Lamut, idr., Ptuj – vodnik po mestu, Maribor, 2003, str. 70

23 Andrej Brence, Marjeta Ciglencéki, idr., Ptuj z okolico, 1988

24 Iva Curk, Ptuj starih dob, Maribor, 1991, str. 6

Pomembnost ptujskega gradu pa dokazuje tudi babenberško-salzburška kovnica denarja, ki je delovala na grajskem griču med leti 1222 in 1232. Vsaj v 14. Stoletju je že stal današnji dvonadstropni podkvasti del osrednje grajske stavbe. Seveda je grajske stavbe ves čas spremljalo obzidje, saj je bil ptujski grad od konca turške nevarnosti ena izmed najpomembnejših utrdb v t tem delu dežele.²⁵

Ptujski grad je velikokrat menjal lastnike. Salzburški nadškofje, ki so posedovali mesto in grad že v 9. Stoletju, so grad v 12. Stoletju dodelili v fevd ministerialski družini, ki si je kmalu nadela ime Ptujčani. Sposobni plemiči so se izkazali v bojih proti Madžarom. Zadnji iz rodbine Ptujskih, Friderik V., je umrl leta 1438.²⁶

Grad je s svojo lego in mogočnostjo viden že od daleč. V grajskih prostorih so na ogled fevdalne stanovanjske kulture, zbirka orožja, zbirka glasbil, grajska galerija, zbirka pustnih mask, etnološka zbirka, stalna razstava o Gospodih Ptujskih, torej grad je danes spremenjen v muzej.²⁷

---

25 Andrej Brence, Marjeta Ciglencečki, idr., Ptuj z okolico, 1988

26 Andrej Brence, Marjeta Ciglencečki, idr., Ptuj z okolico, 1988

27 Domen Kerman, Slovenija danes: Spodnje Podravje, 2011, str. 4

4.2 MITREJ

Mesto se uvršča med največja središča **mitraizma** v Evropi. Na Ptujju in v bližnji okolici je bilo odkritih pet svetišč, posvečenih bogu Mitri I. in III. mitrej sta ostala na kraju najdbe. Mitraizem je zrasel iz mazdaizma, perzijske vere, ki je razširjala predstave o poslednji sodbi in o boju med dobrim in zlim.²⁸

I. mitrej na Sp. Hajdini

V zahodnem delu rimske Petovione, na Spodnji Hajdini, so odkrili najstarejše Mitrovo svetišče v obdonavskih rimskih provincah. V svetiščnem prostoru je razporejenih 12 posvetilnih kamnov z napisi in reliefnimi upodobitvami, ki med drugim prikazujejo mite in atribute, povezane s posameznimi stopnjami napredovanja posvetiteljev. Ob vhodu v osrednji prostor sta postavljena žrtvenika, posvečena božanstvoma vzhoda in zahoda, Kautu in Kautopatu. V osrednjem, poglobljenem delu je na enem izmed žrtvenikov v polni plastiki prikazano Mitrovo rojstvo iz skalne gmote. Posebno pozornost zasluži stebrast oltar s kipom bikonosca, posvečen prehodu. Kip Mitra, odet v peržansko obleko in podstavek s posvetilnim napisom sta izklesana iz enega kosa kamna.²⁹

III. mitrej na Zgornjem Bregu

V zahodnem delu rimske Petovione, na Zgornjem Bregu, je bilo v gosto pozidani stanovanjski četrti takratnega mesta postavljeno največje Mitrovo svetišče. Na steni nasproti vhoda je v fresko tehniki naslikana kopija oltarnega reliefa iz mitreja v Osterburknu.

Večina posvetilnih kamnov je razvrščena v poglobljenem osrednjem delu. Na enem od spomenikov sta na sprednji ploskvi izklesani moški postavi, ki prisegata nad ognjem na žrtveniku. Na desni stranici je izklesan Mitra, ki žejnim s puščico izstreli vodo iz skale. Na oltarju na levi je nad napisom v podstavku izklesan relief njegovega rojstva iz skale. Ob Mitru, ki drži v levici bodalo, v desnici pa plamenico, stojita Kaut in Kautopat, nad njim sta upodobljena ležeči vrhovni bog in krilata boginja zmage. Na nasprotni strani stoji visok oltar z ležečima levoma na ovršju. Na desni stranici je izklesan bog sonca, na levi pa moška postava z rogom obilja v levici in patero, daritveno posodico, v desnici. Zraven izvorne opreme svetišča so v mitreju razstavljeni še reliefna posvetilna plošča vzvišenim dojiljam, žensko doprsje boginje rodovitnosti Velike matere, oltarne plošče iz mitreja v Modricu na Pohorju in plošča z reliefom Saksana, zavetnika kamnosekov.³⁰

28 Domen Kerman, Slovenija danes: Spodnje Podravje, 2011, str. 4

29 Ptuj zakladnica tisočletij, Ptuj info., Zgodovina mesta Ptuj <http://www.ptuj.info/index.php/sl/ptuj/zgodovina-mesta.html>

30 Ptuj zakladnica tisočletij, Ptuj info., Zgodovina mesta Ptuj <http://www.ptuj.info/index.php/sl/ptuj/zgodovina-mesta.html>

4.3 ORFEJEV SPOMENIK

Orfejev spomenik je že dolgo simbol mesta Ptuj. Veličasten marmorni nagrobnik iz 2. stoletja stoji pred mestnim stolpom. Visok je 5m in širok 1,82m. postavili so ga v spomin na občinskega svetovalca in župana Marka Valerija Vera. Kamnoseki so v nagrobnik vklesali, v pohorski marmor, prizore iz mita o Orfeju, zato se ga je prijelo ime Orfejev spomenik.³¹ Vsaj od 16. Stoletja je služil kot sramotilni steber - "pranger". Po odlokih mestnega sodnika in župana, ki je uradoval v bližnji mestni hiši, so nanj privezovali obsojence. Še dandanes vidimo sledove odprtih železnih obročev.³²

4.4 MESTNI TRG

Mestni trg je dokaj pravilno izoblikovan tržni prostor, ki se rahlo vzpenja. Do leta 1745 se je ta del mesta imenoval *Neudegg* ali *Naideck*. Sredi 18. stoletja so ga imenovali po sv.

Florijanu, čigar spomenik so postavili na višji del trga.³³

V strahu pred nenehnimi požari, ko je ogenj hudo prizadel mesto, so se meščani priporočili sv. Florijanu in mu leta 1745 postavili spomenik.

Najiminitnejša hiša na Mestnem trgu je magistrat (hiša št. 1) oz. **Mestna hiša**. Do leta 1907 je tukaj stala Poskočilova hiša, ki je dobila ime po bogatem trgovcu slovenskega rodu, Poskočilu. Arhitekt se je pri načrtovanju zgledoval po nemški pozni gotiki.³⁴

Nasproti mestne hiše stoji dvonadstropna trgovska hiša z neorenesančno fasado (hiša št. 2). Tudi to stavbo poživlja vogalni pomol, bogato neorenesančno okrasje pa nad okni v prvem nadstropju dopolnjujejo fantastične moške figure iz štuka.³⁵

---

31 Andrej Brence, Marjeta Ciglencečki, idr., Ptuj z okolico, 1988

32 Iva Curk, Ptuj starih dob, Maribor, 1991, str. 35, 36

33 Domen Kerman, Slovenija danes: Spodnje Podravje, 2011, str. 5

34 Ptuj zakladnica tisočletij, Ptuj info., Zgodovina mesta Ptuj <http://www.ptuj.info/index.php/sl/ptuj/zgodovina-mesta.html>

35 Andrej Brence, Marjeta Ciglencečki, idr., Ptuj z okolico, 1988

4.5 DOMINIKANSKI IN MINORITSKI SAMOSTAN

Prvi ubožni menihi, ki so se naselili na območju Ptuja in današnje Slovenije, so bili **dominikanci**. Že v prvem gradbenem obdobju so sezidali samostan v višini dveh etaž. Odlika samostana je križni hodnik, ki sta ga najprej sestavljala južni in bolj imeniten vzhodni krak. 1302. je samostan prizadel požar, obnova je trajala do srede 14. stoletja, v tem obdobju so zgradili še zahodni krak križnega hodnika in poslikali njegovo vzhodno steno. Prezidave in poslikave so potekale tudi v 15. in 16. stoletju.

V 17. stoletju so samostan baročno prezidali. Vzhodno cerkveno pročelje so obrnili proti mestu ter ga v začetku 18. stoletja prekrili z bogato štukaturo in opremili s kipi. Barokizirali so tudi samostansko jedilnico, jo poslikali in njen obok prekrili s štukaturo.

Redovniki, ki so se ukvarjali z gospodarjenjem, šolstvom, pridiganjem in dušnim pastirstvom, so tukaj živeli do leta 1785, ko je bil samostan ukinjen z jožefinskimi reformami.³⁶

Minoriti so prišli na Ptuj kmalu za dominikanci, po virih v starejši literaturi leta 1239. Prva arhivska omemba **minoritskega samostana** je v nedatiranem dokumentu iz leta 1280, druga pa v datirani listini iz leta 1290. Stoji na vzhodnem robu srednjeveškega Ptuja. Cerkev in samostan so začeli minoriti zidati sredi 13. stoletja. Cerkev, ki so jo postavili, je odražala stroga redovna pravila. Ta pravila so tudi določala, da mora biti arhitektura skromna, skoraj siromašna, se pravi brez posebnega okrasja. Samostansko skeletno gradnjo ob vokalih podpirajo preprosti oporniki, iznad katerih se stegujejo iz kamna sklesane živalske glave. O samostanu v gotski dobi vemo bolj malo. Bil je enonadstropen in še ni zapiral dvorišča. V pritličju današnjega vzhodnega trakta še najdemo ostanke iz 13. stoletja. Nizko na tleh sta se ohranili bifora z dvojnimi šilastimi lokom. Kasneje so samostan dvignili za eno nadstropje ter dozidali samostanska poslopja. Ostanke baročne cerkve so shranjeni v samostanu. Po zadnji vojni v drugem nadstropju samostana domuje tudi Študijska knjižnica Ptuj.³⁷

---

36 Ptuj zakladnica tisočletij, Ptuj info., Zgodovina mesta Ptuj <http://www.ptuj.info/index.php/sl/ptuj/zgodovina-mesta.html>

37 Andrej Brence, Marjeta Ciglencečki, idr., Ptuj z okolico, 1988

5 LITERATURA

- Andrej BRENCE, Marjeta CIGLENEČKI, Blagoje JEVREMOV, Ivan LOVRENČIČ, Irena MAVRIČ, Kristina ŠAMPERL PURG, Ptuj z okolico, Ljubljana, 1988
- Andrej BRENCE, Marjeta CIGLENEČKI, Jože CURK, Brane LAMUT, Anton SKAZA, Ptuj vodnik po mestu, Maribor, 2003
- Iva CURK, Ptuj starih dob, Maribor, 1991
- Iva in Jože CURK, Ptuj, Ljubljana, 1970
- Domen KERMAN, Slovenija danes: Spodnje Podravje, Ljubljana, 2011
- Ptuj info. *Ptuj zakladnica tisočletij*. [Elektronski] [Navedeno: 30. 10 2012.] <http://www.ptuj.info/index.php/sl/zgodovina-mesta.html>.